

NAGY ZSOLT

BODOR PÉTER LOKÁLIS-REGIONÁLIS MÍTOSZÁNAK ÉS
KULTUSZÁNAK (HIÁNYZÓ) ELEMEI
A „székely ezermester” mint uradalmi és műkertész?

Kulcsszók: uradalmi- és műkertész, lokális mítosz, Bodor-kultusz, irodalmi- és sajtórepresentáció, helyi-regionális kollektív emlékezet.

1. Bevezető

A 19. századra csaknem minden erdélyi városnak volt legalább egy-két állandó műkertésze, aki szerteágazó szaktudása, munkája révén a helyiek körében nagy megbecsülést, tiszteletet vívott ki magának, lokális-regionális hírnévnek örvendhetett. Maga a *műkertész* és *műkertészet* fogalom az 1830-as évektől kezdődően tűnik fel egyre nagyobb gyakorisággal a korabeli sajtóban, a gazdasági feljegyzésekben, a lakcím-, ár- és árujegyzékekben, valamint egyéb forrásokban, dokumentumokban (Nagy 2021: 101). A terminus *mű-* előtagja sokáig arra a művészi, újító tevékenységre utalt, mely a természetői, nemesítői tevékenység mellett az alkotói attitűdre, az innováló hajlamra ugyanolyan hangsúlyt fektetett, ezzel a művészetek sorába emelve a díszkertészeti szakmát. Az 1867-ben kiadott Czuczor–Fogarasi-féle magyar nyelvszótár negyedik kötetében is már ott találjuk a hivatás definícióját: „Műkertész, (mű-kertész) [...] Kertész, ki a kertek, különösen díszkertek és díszvirágok, dísznövények művelését a finomabb ízlés, illetőleg szépműtan szabályai szerint mesterségesen űzi.” (Czuczor–Fogarasi 1867: 671) – azaz olyan dísznövények termesztésével, kereskedelmével hivatásszerűen foglalkozó kertész szakembert értettek alatta, aki esetenként területrendezéssel, parkosítással, kerttervezéssel és -kialakítással, illetve -fenntartással is foglalkozott, nemesítési munkát végzett, szakmai tanácsadást nyújtott, így szolgálva ki a városi polgárok egyre növekvő virág- és dísznövényigényeit. A *Révai Nagy Lexikon*ának 1916-ban megjelent 14. kötete közel fél évszázaddal később hasonlóan határozta meg a műkertész-hivatást: „Műkertész, a kerti díszítő növények kultúrájával és alkalmazásával, sőt kertek alakításával is foglalkozó kertész. Utóbbi esetben kertépítő, kerttervező, kerttechnikus, tájkertész címet is szokott viselni” (RNL XIV. 1916: 138).

A polgárosodó, fejlődő városok előljárói – igyekezvén felzárkózni nyugati mintákhoz – először „külföldi jelesebb”, francia, osztrák, német, olasz és egyéb gazdasági- és műkertészeket próbáltak megnyerni, foglalkoztatni, alkalmazni, de a 19. század közepétől megjelentek a helyi magyar, zsidó vagy egyéb nemzetiségű

kertészvállalkozók is az erdélyi társadalomban. Az egyik első, név szerint ismert marosvásárhelyi hivatásos műkertész, aki a 19. század legelején fejtette ki tevékenységét, az a „Veres Joseff” volt, aki a feljegyzések szerint 1799. április 16-án lépett a városi polgárok sorába (Pál-Antal 2006: 317). Sajnos személyére, 19. század elején kifejtett kertészeti tevékenységére vonatkozóan nem sok ismeretünk van, de kortársairól, a kertészkedéssel is foglalkozó Bolyai Farkasról (Oláh A. 2002, 2019), az ún. *Elba-szigeti* parkot létrehozó, azt virágokkal teleültető francia kertészmérnök Houchard Józsefről (Nagy 2021: 108–109), a parkosítást folytató Stauzek Ferenc (Időtár 2010: 88, Időtár 2015: 242) vagy Rimeg Simon (Időtár 2015: 337) kertészekről, a város szolgálatára szerződött, a Poklos parti sétateret rendező-fásító Tamás Józsefről (Benkő K. 2001: 124, Bónis 2002: 41, Időtár 2010: 64, Pál-Antal 2013: 275), illetve a helyi-regionális kollektív emlékezetbe szinte kitörölhetetlenül beépült, lokális mítosszal övezett Bodor Péterről annál több. Utóbbiról azonban szinte valamennyi marosvásárhelyinek és környékbelinek érdekes módon a kétszeresen börtönviselt pénzhamisító által 1820–1822 között épített, majd 1911-ben lebontott „muzsikális kút” (Pál-Antal 2015: 60–75), a főtéri zenélő ivókút (**1. kép**) jut csak eszébe, amelyet 1935–36-ban archív felvételek és a fennmaradt eredeti tervrajzok alapján a budapesti Margit-szigeten rekonstruáltak (Gál 1993: 9; **2–3. kép**).

E kút hamar Marosvásárhely meghatározó arculati elemévé, találkozási és tájékozódási pontjává, közösségi helyévé vált, amelynek közvetlen környezetében, főként az ún. *Kis-* és *Nagypiac* terein vásárokat tartottak, mellette fontos üzletek köttettek, céhiparosok gyülekezhetek, karzatán a városi polgároknak zenészek játszottak, napszámosok várhattak potenciális alkalmi munkaadóikra, sokan itt tisztálkodtak, ittak és itattak (Keresztes 1996), fénykorában „fogadta” az erdélyi gubernátort, díszkivilágításával 1823-ban ünnepelte Ferenc császár születésnapját, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején pedig szónoki emelvényként funkcionált (Orbán J. 2019: 399).

Bodor, a „facsaros eszű, ördögös praktikájú, »tűzlángjára« érdemes góbé” (Oláh A. 2019: 413) asztalos, órás, lakatos és egyéb ismereteit Orbán János művészettörténész szerint egyfajta garabonciásoknak kijáró tisztelet övezte és övezi a város népének, illetve az erdélyi, magyarországi magyarok (és a helyi románok) körében (Orbán J. 2005: 58). A róla mint európai hírű mesterről szóló tudósítások (Oláh–Vofkori 2005: 9, 2019: 5; Pál-Antal 2015: 72, 2018: 36) azonban már erősen túlzóak, s jól illusztrálják a „székely ezermester” alakjának fokozatos mitizálódását is.

„A székelység emlékezetében a zenélő kút mellett [...] a Maroson átvezető 63 méteres fahíd őriződik (állítólag egyetlen szög nélkül), de híre van orgonáinak, szabadságharcos gyutacsgyárának, zenélő kasztenjének, önjáró szekérének, és van legendáriuma magától fonó guzsalyának, színházi forgószínpadának, láncos golyókat lövöldöző »orgonaágyújának«, zene- és festőművészetének” – összegezte Bodor Péterről a fizikus, Oláh Anna (Oláh A. 2019: 414). Kevesek előtt ismert

azonban Bodor mint műkertész. Ennek oka feltehetően az, hogy aktív kertépítőként való működésének ideje sajnos épp fiatal korára datálható, amelyről az eddigi kutatásoknak kevés adatot sikerült feltárni. Jelen tanulmányban¹ a személye körül kialakult lokális-regionális mítosz és kultusz elemeit azonosítom, Bodor irodalmi- és sajtóreprézenciáját² vizsgálom, majd azt a díszkertészet, tájépítészet területén dokumentálható tevékenységét mutatom be röviden, amelyet már kevésbé tart számon a kollektív kulturális emlékezet.³ Mítosz alatt elsősorban a valóságot csak részben vagy egyáltalán nem fedő, különböző szintű, forrású, mélységű és mennyiségű ismeretek narratív megjelenítését, a Bodorról szóló történetek és a rá vonatkozó adatok sajátos értékelésének, értelmezésének azt az együttesét értem, amely révén esetenként e történelmi személyiséget természetfeletti képességekkel is felruhazzák, emberfölöttivé avatják. Kultuszként a Bodor személyére, tevékenységére irányuló – alkotásokat, tereket, épületeket, eszméket, nézeteket, gondolatokat, személyeket és egyéb elemeket egybekapcsoló – megemlékezési alakzatokat, közösségi ünnepeket, szertartásokat tárgyalom.

2. Bodor Péter élete és munkássága az eddig feltárt levéltári dokumentumok tükrében

Bodor Péter feltehetően 1780–1783 között születhetett⁴ Erdőszentgyörgyön. Származásáról, szüleiről és iskolázottságáról sem állnak rendelkezésre levéltári adatok. Feltehetően a falusi elemi iskola három osztályánál magasabb képzettsége volt, néhány évig középiskolai képzésben is részesülhetett, de a korabeli kollé-

¹ A kutatást és a tanulmány megírását az ELTE Márton Áron Szakkollégiuma (Szülőföldi Felsőoktatási Tanulmányi Támogatás), valamint a MTA Lendület *Lokalitás a globális változások hálózatában: Az ökológiai antropológia mint közvetítő a helyi közösségek és a globális változások között a Kárpát-medencében* (Lendület_2020-56) programja támogatta.

² A terjedelmi-tartalmi korlátok miatt csupán néhány általam feltárt hírforrást építettem be a kéziratba.

³ Tanulmányom második, Bodor kertészeti tevékenységét tárgyaló részének egy korábbi, a marosvásárhelyi műkertészek 19–20. századi társadalmát taglaló összefoglaló írásom (Nagy 2021: 103–108) képezi az alapját, melyet Bodor Péterre vonatkozóan itt jelentősen bővítettem, javítottam. Ugyanakkor mostani írásom tartalmazza a 2022. december 3-án, az EME Marosvásárhelyi Fiókegyesülete és a Borsos Tamás Egyesület által szervezett *Erdélyi városok a 19. században* című konferencián tartott előadásom anyagát [*Viták, hipotézisek, homály: mit (nem) tudunk Bodor Péter 19. század eleji, fiatal kori műkertész-kertépítő tevékenységéről?* – Teleki Téka, Marosvásárhely, A Magyar Tudomány Napja Erdélyben 2022. Tudomány: út a világ megismeréséhez].

⁴ „Születési évét Benkő Károly, a kortárs 1788-ra teszi, B. Nagy Margit szerint 1806-ban 26 éves volt, vagyis 1780-ban születhetett. Egy 1849. január 2-áról keltezett jegyzőkönyvben 65 évesnek írják. Az utóbbi adat szerint születési éve 1783 lenne. Szöcs István idősebbnek, 1770–1774 között születettnek állítja, megokolás nélkül. Tény, hogy születési évét nem ismerjük pontosan. A levéltári adatok alapján 1780–1783 között születhetett, de életrajzírói idősebbnek tüntetik fel. Az adatokat ellenőrizni nem tudjuk, mivel az erdőszentgyörgyi református egyházi anyakönyv nem maradt fenn, a parókián kiűtött tűz martaléka lett. Az új pedig csak 1788. április 15-el kezdődik, amelybe az új lelkesz utólagos bejegyzéseket nem eszközölt.” (Pál-Antal 2011: 131).

giumok (Marosvásárhely, Nagyenyed, Székelyudvarhely) nyilvántartásaiban nem szerepel a neve. Fennmaradt kéziratok és könyvei alapján állíthatjuk, hogy a betűvetésben, olvasásban jártas ember volt, munkái alapján pedig feltehetően még inasként vagy később, önszorgalomból elsajátíthatta az asztalos, a lakatos-műszerész, az órásmesterségeket. Családot felnőttként nem alapított.

Munkássága „nagy hiányokkal, érkivágásokkal” (Pál-Antal 2011: 133) jó-részt csak 1806-tól, de leginkább 1815-től dokumentálható, követhető, amikor már Marosvásárhelyen bérelt maga számára lakást. 1816-tól vált polgárjoggal nem rendelkező városi lakossá, majd később telket és házat is vásárolt, ahol ún. mulatókertet alakított ki. Megfordult Koronkán, Kerlésen, Berkenyesen, ahová megrendeléseit kötötték. Több adósságpert is indítottak már ekkoriban ellene, mígnem 1819-ben pénzhamisítás vádjával letartóztatták. Többnyire a fennmaradt periratok vallomásaiból tűnik ki, hogy Bodornak megrendeléseit voltak Batizon, Aranyospolyánon, Aranyosgerenden, Mikesen, Oltszemen, Tordán, Magyarfenesen. A főúri, nemesi kastélyok és kúriák környezetében karbantartási, építési munkákat vállalt, így tartotta fenn magát. Az 1820–1827 és 1835–1844 közötti időszakban Marosvásárhelyen és Szamosújváron raboskodott pénzhamisításhoz szükséges formák készítése és rajzolása miatt. Találmányai között egy zene-szekrényt („musicalis secreter”, „muzsikáló kaszten”) és egy „magától járó szekeret” tartanak számon a források, amelyeket marosvásárhelyi fogságának idején tökéletesített.

A marosvásárhelyi tanács „kihasználta Bodor kényszerhelyzetét, és felhasználta őt az időközben felmerült és műszaki ismereteket igénylő munkák elvégzésére” (Pál-Antal 2011: 147). 1820–1822 között tervei alapján és irányításával készült el Marosvásárhelyen a főtéri zenélő kút, mely igen hamar túlnőtte a vízszolgáltató szerepét, s feltehetően már életében elnevezték megalkotójáról (Pál-Antal 2018: 35–36). A kút megfelelő karbantartás hiányában (például Bodor Szamosújvárra kerültekor) többször is meghibásodott, javításra szorult, mígnem a vezetékes vízhálózat fokozatos kiépítésével, a város vízművesítésével elvesztette korábbi jelentőségét, s 1911-ben lebontották, alkatrészeit, elemeit pedig elárverezték.⁵ Az építményről fennmaradt levéltári források jelentős részét Pál-Antal Sándor mellett (Pál-Antal 2015) – Fodor István helyi újságíró 1936-os munkája nyomán – Sebestyén Mihály történész adta nemrég újból közre (Fodor összeáll. – Sebestyén s. a. r. és jegyz. ell. 2015a: 394–397), de Orbán János művészettörténész is feltárt néhányat (Orbán J. 2019). E kút mellett Bodor a városban több más ivókutat is készített, így a Református Kollégium udvarára vagy Szotyori József orvos számára. A Főtéren lévő vízvezetékárkokat is ő szabályozta, a Maroson átívelő fahidat is ő tervezte és építette (Pál-Antal 2011: 147, 2018: 35, 190).

Bodor 1823-tól került át rabként Szamosújvárra, ahol 1827-ben tudjuk, hogy orgonát javított. Ugyanazon évben szabadult. Az ezt követő egy évtizedről

⁵ A 90 évnyi szolgálat után lebontott építményről számos megemlékező, nosztalgizáló cikk látott napvilágot. Ezek bemutatása, felsorolása meghaladja jelen tanulmány terjedelmi-tartalmi kereteit.

kevés ismeret áll rendelkezésünkre. 1830-ban Vámosgálfalván épített orgonát, és mindenféle alkalmi munkákból élt. Többször beperelték tartozásai, a munkák be nem fejezése miatt. Egyre nehezebb anyagi helyzete miatt ismét pénzt hamisított, így másodszor is elítélték. 1835-től a marosvásárhelyi várban helyezték el, majd következő évben ismét a szamosújvári börtönbe szállították, ahonnan csak 1845ben szabadulhatott. Élete hátralevő részében elsősorban orgonaépítéssel foglalkozott, Kibédén, Szabédon vett részt az orgonák készítésében, de Marosvásárhelyen egy forgószínpadot tervezett. Aktívan részt vállalt az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc eseményeiben, 1849-ben gyutacsokat gyártott, melyekkel a feltételezések szerint Kolozsvárra utazott, s közben itt rosszul lett, 65–70 éves korában elhunyt (Pál-Antal 2011: 131, 153). Sírját néhány szerző a kolozsvári Házsongárdi temetőben jelzi (Lászlóffy–Kántor 1989: 191).⁶ Valójában elhalálozásáról és temetéséről a marosvásárhelyi és kolozsvári egyházi halotti anyakönyvekben sincs bejegyzés, így az is ugyanolyan homályban maradt, mint születésének ideje.

Bodor Péter életéről és tevékenységéről a fennmaradt levéltári dokumentumok és egyéb források alapján Pál-Antal Sándor akadémikus-kutató írt több szaktanulmányt,⁷ majd 2015-ben monográfiában is összegezte közel két évtizedes adatgyűjtésének, kutatásainak eredményeit. E szintézis bevezetőjében a szerző is utalt arra, hogy „mindeddig sokan foglalkoztak a legendássá vált székely ezermesterrel, regény is jelent meg róla, még versbe is foglalták cselekedeteit, anélkül, hogy életének és munkásságának megismerése érdekében, egyetlen kivétellel,⁸ komolyabb levéltári kutatásokat végeztek volna” (Pál-Antal 2015: 5; **4. kép**).⁹ Pál-Antal történészként egy „valóságúbb képet” igyekezett rajzolni Bodorról, míg az általa említett irodalmi művek és „legendák”¹⁰ számbavétele, elemzése nem volt célja (Pál-Antal 2015: 7).

⁶ A Házsongárdban lévő sírt a temetőkeret bemutató kiadványok, turisztikai szóróanyagok érdekes módon ma már nem tartják számon (vö. például Kiss–Pápai szerk. 2001, Gaal 2010).

⁷ Ezek közül néhány fontosabb Pál-Antal 2010, 2011.

⁸ Az 1950-es és 1960-as években Józsa Gerő marosvásárhelyi magyar nyelv- és irodalomtanár kutatta, másolta a városi tanács levéltárában található Bodor-anyagok egy részét, azzal a céllal, hogy azokat forráskötetben publikálja, de erre végül nem került sor. Anyagait egy közírónak adta kölcsön, hogy dokumentálja tervezett életrajzi regényét Bodor Péterről. Munkája kéziratban maradt, s a regény sem született meg (Pál-Antal 2011: 128).

⁹ A Bodor Péterre vonatkozó korábbi írásaim és előadásaim szakmai véleményezését, lektorálását itt köszönöm meg Pál-Antal Sándor úrnak!

¹⁰ A tudományos szóhasználatban a *monda* és *legenda* jól definiált, körülhatárolható, különböző fogalmak. A hétköznapi nyelvben a *legendának* van azonban egy *mondához* közeli jelentése is ('mendemonda', 'ez csak legenda', 'legendás' stb.). Ilyen értelemben sokszor az általam idézett szakirodalmi és egyéb források is helytelenül használják a *legenda* terminust. Csak itt jelzem kiegészítésként, hogy a folklórkutatás *mondának* nevezi az egy adott eseményhez, személyhez vagy helyhez kötődő, történeti és mesés elemeket egyaránt tartalmazó elbeszéléseket, *mondakörnek* pedig az egy eseményhez, személyhez, helyhez kapcsolódó szűzséket, narratívumokat. A *legenda* ezzel szemben elsősorban vallási tárgyú, általában szentekhez kapcsolódó csodás történetek műfaja. A Bodor Péterről szóló történetek esetében a *monda* kifejezés használata indokolt és helyes.

3. Bodor Péter, az irodalmi hős

Bodor Péter fentiekben felvázolt, krimibe illő, tragédiákkal tarkított életútja és szerteágazó közhasznú munkája az elmúlt másfélszáz esztendőben megihlette az alkotókat is. Az irodalmi művek¹¹ nagy részében elsősorban a marosvásárhelyi zenélő kút motívuma kerül kiemelésre, hisz az – amint 1936-ban Páll Andor budapesti mérnök jókora túlzással magyarázta – rövid néhány hónap alatt Európa-szerte ismertté vált:¹² „Az erdélyi református főiskolák ösztöndíjas növendékei ugyanis, akik Utrechtben, Edinburghban és más európai egyetemi városban tanultak, elvitték a csodakút híret külföldre is. Így történt, hogy alig épült fel Bodor Péter híres kútja, már Lengyelországból, Romániából, Ausztriából, Németországból, Hollandiából és Skóciából jöttek tömegesen az idegenek, hogy megcsodálják.”¹³

A jövő század regényének nyolc kötetében (Jókai 1872–1874; **5. kép**) Jókai Mór Tatrangi „világmegváltó”, székely feltaláló alakját az irodalomtörténet-írás egyes képviselői szerint magáról Bodor Péterről, míg mások szerint kortársáról, a csíkszentdomokosi rézbánya bányamérnökéről, az 1848–49-es szabadságharc csíki ágyúöntőjéről, Bodor Ferencről (Pál-Antal–Komán–Süli 2017, Komán é. n.) mintázhatta. E regényben a feltaláló, akinek találmányai révén sikerül vereséget mérni a keleti nagyhatalomra, harctéri sikerei ellenére a Duna-deltába kénytelen települni több ezer katonatársával. Hogy e 20. század második felében játszódó fantáziaregény romantikus hőséneke főszereplőjében Jókai Bodor Ferencet is meg kívánta örökíteni, azt már Alapy Gyula felvetette 1925-ben (Alapy 1925), de a mű keletkezését és forrásait továbbkutató szakemberek később már azt is elfogadták, hogy a regényíró a „székely ezermester”, Bodor Péter karakterét is beépítette Tatrangiéba (D. Zöldhelyi 2015). Annál is inkább, hiszen a zenélő kút képe is megjelenik egy helyütt a műben („egy városnak olyan kutat készített, mely zeneműveket játszott, mikor vizet húztak belőle”). Az eredetileg folytatásos formában, több kötetben publikált regény, más Jókai művekhez hasonlóan természetesen számtalan, több tíz kiadást megélt az elmúlt évtizedekben, melyek talajt teremtettek több tévhiten alapuló Bodor-történet későbbi meggyökerezésének, elterjedésének. A regény kritikai kiadását D. Zöldhelyi Zsuzsa készítette elő a *Jókai összes művei* sorozat 18., illetve 19. darabjaként, s a Magyar Tudományos Akadémia gondozásában jelent meg 1981-ben (Jókai 1981; **6. kép**).

Gergelyffy Gábor marosvásárhelyi születésű lapszerkesztő 1941-ben Budapesten megjelentetett, filléres füzetként széleskörben forgalmazott ponyvaregényét Bodor Péterről írta, *Bodor Péter a székely ezermester* címmel (Gergelyffy 1941; **7. kép**). A kiadvány borítójára természetesen az ekkorra már a Margit-szigeten

¹¹ Jelen tanulmányban a terjedelmi-tartalmi korlátok miatt csupán néhány, fontosabbat említek, illetve mutatok be.

¹² Lévai Lajos történész révén ismert 1825-ből egy cikk, mely a kutat mutatja be az *Edinburg Rewiew* hasábjain. A *Berliner Tageblatt* korabeli cikkeivel együtt ez is azt mutatja, hogy a zenélő kút híre esetenként valóban eljutott Európa különböző pontjaira (vö. Pál-Antal 2018: 36).

¹³ Páll Andor, idézi Pál-Antal 2015: 72, 2018: 36.

másolatban felépített, sokak által általánosan ismert Bodor-kút rajzát helyezték a Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság munkatársai, s fekete-fehér szövegközi rajzokkal is illusztrálták Gergelyffy népszerű munkáját.

Dávid Lajos és Szócs István szinte egyidőben, 1969-ben publikáltak Bodor Péter életét feldolgozó regényt. Megjelenésük idején vissza-visszatérő téma volt a dekadens, korrupt, erkölcsileg romlott társadalom és az attól elidegenedő, a meg nem értett egyén közötti feszültség, összeütközés. Dávid *Muzsikáló kút* című romantikus művét a budapesti (Dávid 1969), míg Szócs *Rovarsapda* című életrajzi-bűnügyi regényét a bukaresti (Szócs 1969) ifjúsági könyvkiadók adták közre. Utóbbit – megjelenése után nem sokkal – a vulgáris társadalomábrázolása miatt be is tiltották. Mindkét mű népszerűségét mutatja azonban, hogy a 2000-es években igény mutatkozott újbóli kiadásukra, immár a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó (Szócs 2013), illetve a marosvásárhelyi Mentor Könyvek Kiadó (Dávid 2015) gondozásában (8–11. kép).

Sütő András az 1980-as években nyúlt vissza az allegorikus székely népi játékok formanyelvéhez, az *Advent a Hargitán (Az ugató madár)* címmel írott 1985-ös székely regéje mégis nem a tőle megszokott groteszk komikummal, hanem komor-elégikus-tragikus, balladai stílusban szólalt meg „a transzilvánista hanghor-dozás egyfajta újabb változataként, a Tamási, Nyirő fémjelezte folklorisztikus-sorsszimbolikus, népeletstilizáló jelenetezmód egyeneságú folytatásaként” (Bertha 1995: 192). A műben Bodor Péter mintegy főszereplőként, a magyar vezetők által halálraítélt „szobrász-műszerész-építész-geométra”-ként jelenik meg, akit előbb Rhédey Klaudia, erdőszentgyörgyi grófnő szabadít meg hamis papírokkal, de Bodort bankóhamisításért és felségsértés vádjával ismét halálra ítélik. Még így sem sikerül megtörni, s készülő zenélő kútjának tetejére nem hajlandó a császár szobrát elhelyezni.

A Bodort megidéző írók mellett a költők sorát az „ezermester” marosvásárhelyi kortársa, Borosnyai Lukács János református kollégiumi tanár 1836–1837-ben, a várostörténet mondókaszerű versbe szedésével nyitotta, amelyben elsősorban a zenélőkút lakosság életében betöltött kiemelt szerepét méltatta (Borosnyai Lukács 2010: 163).¹⁴ A további költészeti alkotásokat a teljesség igénye nélkül említem: a debreceni műfordító-költő Gellért Sándor 1955-ös gyermekverses kötetének címadója lett a *Bodor Péter kútja* költemény (Gellért 1955; 12. kép). A kötet a negyvenes évek második felére jellemző historizáló törekvés jegyében született. Oláh István *Bodor Péter zenélő kútja* címmel 1983-ban (Oláh I. 1983: 61), Bölöni Domokos költő, a *Népújság* művelődési rovatának egykori szerkesztője pedig a 2004-es kibédi Sepródi János-ünnepségre *Sepródi* címmel írtak alkalmi verseket. Bölöni

¹⁴ „Napszamosok reggel, mihelyt kezd virradni, / Ide gyűlnek, s fognak reggelre mosdódni, / Mosdások közben áldják Isteneket, / Hogy engedte látni ismét a reggeleket. / Estve-reggel ide jönnek a cselédek, / Találhatják egymást szüzek s legények. / S míg csebrek megtelik, elé számlálhatják, / Milyenek gazdáik, s miként szolgálhatják, / Ki hogy él urával vagy gazdasszonyával, / Melyik úrfi hogy van kisasszonykájával, / Milyen vásárfiát kapott ajándékul, / Hogy titkában hív, és nem volt akadécul. / Kinek mi fejére van szapulójában, / Hány derékalj s párna vagyon az ágyban. / Mit főz a gazdasszony naponként férjének, / Mivel kapja kedvét inkább legényének?” stb.

költeményében Bodor orgonaépítő munkájára történik utalás (Bölöni 2014: 81).¹⁵ Végül Kiss Székely Zoltán 2012-ben tizenkét részből álló versciklust szentelt ugyancsak Bodor alakjának. Az általa írott „vers(z)iz(z)enetek” *Sárkányölő Bodor Péter* címmel az életpályája valamennyi fontosabb állomását felvillantották, s – amint a cím is jelzi – a gonoszt legyőző jóval, sárkányölő Szent György alakjával állította párhuzamba Bodort (Kiss Székely 2013).

4. Bodor Péter a folklórkutatások fókuszában

Nemcsak a szépirodalom fedezte fel maga számára „a székely ezermestert”, a nép körében is sikerült az elmúlt évtizedekben a néprajzkutatóknak, művelődés-történészeknek néhány szórványos adatot, illetve történetet rögzíteni, melyeknek központi szereplője Bodor Péter. Bár már az 1850–1870-es években születtek kisebb esettanulmányok egy-egy részkérdésről (Sándor szerk. 1977: 563, 936), a rendszeres, szisztematikus gyűjtés elvégzése e téren várat még magára. A Bodor-narratívumok generációk közötti átadásának, átörökítésének mikéntjébe, s az aktuális politikai, társadalmi, történelmi, gazdasági, kulturális kontextusba való beágyazódásukra, ahhoz való adaptálásukra, ilyen módon pedig a továbbélésükbe is betekintést enged Veress Pál gyári munkás visszaemlékezése: „Kedvenc témája volt még [Veress nagyapánknak] »a Bodor kútja« és építőjének, Bodor Péternek a története. Ebből a történetből nekünk az a rész tetszett a legjobban, amikor a bíró felelősségre vonja Bodort a pénzhamisításért, s ő ravaszul így válaszol: »Nem én nyomtam a bankót, bíró úr, hanem a zsandárok, amikor ki s bé koslattak a küszöbön át, én csak a gépet csináltam, a bankót a zsandárok nyomták.« A pénzhamisító gép ugyanis a küszöb alá volt elhelyezve [...] Vásárhelyen még ma is él egy legenda, amely szerint Bodor Péter, a híres ezermester, letartóztatásakor kicsavart egy alkatrészt zenélő kútjából, és azt többé soha emberfia nem tudta megszólaltatni. A zenélő kút elrontása szép legenda, de a vásárhelyi fűtőház sok ezer lóerőt kitevő rohanó-vontató acélkolosszusainak megbénítása egy parányi alkatrész kiszerelemével [...] nem legenda, hanem élő, hősi valóság” (Veress 1972: 36–37, 191).

A populáris írásbeliség-kutatás újabb érdekes, értékes adatokat tárt fel Bodor Péter alakjáról, szerteágazó tevékenységéről. Az erdélyi protestáns templomok toronygombjába „rejtett” iratok mint emlékiratok és történeti irodalmi munkák között elhelyezhető, általában a lokális társadalmat is előszeretettel megjelenítő szövegtípusok – Keszeg Vilmos néprajzkutató általi – összegyűjtése és vizsgálata, közzététele révén tudjuk, hogy Bodor egy toronygomb elhelyezésében is aktív szerepet vállalt a 19. században. Az 1822-es marosvásárhelyi református gombirat szerkesztője, Székely Márton lelkész szerint a „természeti hajlandósággal magát sok szép Mesterségre tökéletesített” Bodor Péter a vártemplomi megrongálódott

¹⁵ Bodor Pétert Kájoni és Wegenstein mellett a zene- és hangszer-történet is számon tartja, elsősorban mint orgonaépítőt (Benkő A. 1999: 18). A Bodor által épített, felújított erdélyi orgonákról (Kibéd, Vámosgálfalva, Mezőbodon stb.) bővebben lásd Dávid 1996, Nemes–Szakács 2009: 104.

toronygombot rézzel foldozta, s aranylapokkal borította be, „az ő directióját” követte a tornyot állványozó ács, illetve „a levételkor, és feltételkor fő Mestere volt” a munkálatoknak (Keszeg 2006: 71, 86, 267, 275, Fodor összeáll. – Sebestyén s. a. r. és jegyz. ell. 2015b: 70–71).

Ráduly János a Kis-Küküllő mentén, elsősorban Kibéden gyűjtött Bodor Péterre vonatkozó, különböző műfajokba sorolható folklórszövegeket. A település református templomába Bodor orgonát készített (Sepsiszéki Nagy 2006: 323), neve így a falu társadalmában nemcsak ismert, de személye köztiszteletnek is örvend.¹⁶ „Bodor Péter nem messze Kibédtől, Erdőszentgyörgyön született. Hallottam az öregektől, hogy amíg élt, Kibéden is többször megfordult. [...] A kibédiek a mai napig is hálásak a szentgyörgyi mesternek, hogy a templomban igazi székely orgona van. Külföldről sokan megnézik, megcsodálják.” – vallotta erről Ráduly János egyik helyi adatközlője (Ráduly 2008: 27). Feltehetően ennek köszönhető, hogy a Bodor Péterhez köthető történetek is szép számban kerül(het)tek dokumentálásra a településen és környékén a 2000-es évek legelején. 2006-ban a marosvásárhelyi Hoppá! Kiadó gondozásában Ráduly közreadta azt a népmese-, monda- és tréfagyűjteményét, melynek címéül is egy általa gyűjtött Bodor-anekdotát választott (*Bodor Péter meseautója* – Ráduly 2006; **13. kép**). A szintén e kötetben napvilágot látott, *Bodor Péter zenélő kútja* című történetből 2018-ban Farkas Boglárka animációs rövidfilmet rendezett, Páll Adél rajzaival, valamint a kibédi folklórkutató narrálásával.¹⁷ De Ráduly János egyebütt is számos Bodor-történetet tett közzé az elmúlt másfél évtizedben, főként helyi lapokban, illetve magánkiadású önálló kiadványokban. A teljesség igénye nélkül említem, hogy 2008-ban több kötetben jelentette meg a Kis-Küküllő mentének általa gyűjtött székely népmondáit. A sorozat harmadik darabjában publikált ismét egy Bodor Péter kibédi orgonájára vonatkozó, valamint egy korábban ismeretlen *Bodor Péter átfúrja a tűt* című szöveget, mely a „székely ezermester” mindenkit meghaladó technikai tudását bizonyítja a hallgatóinak, olvasóinak: „Akkora mesterember, mint Bodor Péter, ejsze, még nem volt a világon. Csak Rócsik akarta még utolérni, s vitatkoztak ketten a mesterségen. Azt mondta Bodor Péter: – Mit akarsz? Én többet tudok nálad egy fokkal. – Azt már nem hiszem – azt mondja –, mert én tudok többet – válaszolta Rócsik. – Na, ha többet tudsz, akkor itt van ez az anglis-tű,¹⁸ s fúrd ki hosszan, ha ki tudod – mondta Bodor Péter. – Ezt nem lehet, mert a fokánál már ki van fúrva – felelte Rócsik. Akkor Bodor Péter fogta az anglis-tűt, s abban a helyben hosszan kifúrta. – Na, hát többet tudsz-e nálam, te Rócsik? – kérdezte Bodor Péter. – Nem tudok többet – azt mondja –, s tényleg, egy fokkal okosabb vagy.” (Ráduly 2008: 27–28).

¹⁶ Az 1846–47-es készítésű orgona legutóbbi felújítására 2012-ben, átadási ünnepség keretében került sor, melyről a helyi sajtó több ízben beszámolt. Lásd például <https://www.youtube.com/watch?v=rEA6g116E9U>. Utolsó megtekintés ideje: 2023. január 4.

¹⁷ Lásd <https://www.youtube.com/watch?v=QO9JMSMJ0cE>. Utolsó megtekintés ideje: 2023. január 4.

¹⁸ Értsd 'angol tű'.

Magyar Zoltán folklórkutató a mezőségi betyármondák sorából mennyiségükkel is kiemelkedő Rózsa Sándor-történetek között dokumentált egy zenélő hídról szóló Rózsa-mondát, mely véleménye szerint „nyilvánvalóan” Bodor Péter marosvásárhelyi zenélő kútjának ismeretében keletkezett (Magyar 2012: 87). A rögzített magyarpalatkai változat szerint „Rózsa Sándor nagy betyár vót. Csak művelt ember lehetett, tanult ember lehetett, mert azt mondták, hogy csinált egy hidat, és aki ment a hídra, és mondta neki, hogy neki milyen éneket énekeljen, azt énekelte. S a fensőbbvaló hatáság ötöt elítélte, mert voltak titkai, s nem tudták a titkait. S ötöt mikor börtönbe vetették és halálra ítélték, azt mondták neki, hogy: mi az utolsó kívánsága? Az utolsó kívánsága csak az volt, hogy egyszer még menjen a hídra. És akkor valamit elmásított a hídon: többet nem még énekelt senkinek. Ezek a mesék vótak, aztán hogy való vót vagy mi vót, de az öregek ezt beszélték” (Magyar 2012: 366). A gyűjtő arra már nem figyelt fel, hogy e Rózsa-mondában nemcsak a zenélő kút képe, de az elrontásáról szóló anekdota, s egy másik Bodor névéhez köthető alkotás, a Maroson átívelő egykori fahíd is felsejlik, sőt a két történelmi figura, a magyar betyár és Bodor alakjának mezőségi folklórban való összemosó-dása feltehetően az életpálya hasonlóságainak, közös elemeinek köszönhető, például annak, hogy mindketten a hírhedt-híres szamosújvári börtönben raboskodtak egy ideig. Jókai Mór, aki Rózsa Sándorral személyesen is találkozott egyszer, a „fegyentelepről” szóló följegyzéseiben vont párhuzamot a betyár és az ugyanott raboskodó ezermester között. Utóbbiról, a „Bodor nevű székely emberről” mint valóságos műszaki tehetségről értekezett, aki a fegyházként működő kastély kápolnája számára oltárszobrokat faragott büntetése idején (Péter–Péterffy szerk. 1967: 486, Vita 1975: 201).

Ambrus Lajos korondi tanár székelyföldi mondák, legendák és egyéb műfajú szövegek gyűjtése során rögzített anekdotát a mezőségi Szabédon. A történet szerint a helyi orgonasípok javító Bodor Péterről 1848-ban egy mezősámsondi kém hitte azt, hogy ágyúkat készít, így „egy rossz orgona mentette meg a szabadságharc idején Szabédot” (Ambrus 2014: 65).

5. Kultuszok összefonódása, egybemosódása

Érdekes módon épült egymásra az elmúlt évszázadokban Bodor Péter és más kiemelkedő történelmi személyek kultusza. Az eddig említettek (Rózsa Sándor, Bodor Ferenc) mellett érdemes kiemelni, hogy a „székely ezermestert” érdeklődése, megvalósításai és marosvásárhelyi kötődése miatt szinte mindig együtt említik a gépgyáralapító Rajka Péterrel (1807–1876) vagy a két Bolyaival, Jánossal (1802–1860) és édesapjával, a szintén kertészkedő matematikus Farkassal (1775–1856). Az 1819-ben, Tordán született magyar történész, Kőváry László, aki személyesen is ismerte valamennyiüket, megjegyezte egy helyen róluk, hogy „ha elholtak, futkosunk szobort emelendők nagy elméinknek, míg élnek, gúny, irigység, megvettetés küzdelmök koszorúja” (Bálint 1984: 19), majd Bodorról részletesen így fogalmazott: „Ismeritek a foglyot, ki egy kis kertben újjáteremtí a labirintot, ki Vásárhelynek zenéskutat állított, ki a vizet tükörré varázsolá, ki magától fonó guzsalyt, önmozgású

szekeret készített, ki egy tapintásra papírt, mással belőle jól talált bankjegyet teremtett” (Kőváry 1984: 97). Bodornak a Bolyai Farkassal kötött barátságról számos történet emlékezik meg, ami azért is érdekes, mivel erről még a Bolyai-kutatás is nagyon sokáig, egészen a közelmúltig általában csak óvatosan fogalmazott (Orbán J. 2015: 63). Az utóbbi években derült fény arra, hogy Bolyai Farkas és Bodor valóban jó barátok voltak. Domáldi kertje pusztulásáról 1816-ban Bolyai például öniróniával írta Bodornak levelében: „Én Domáldról szüretéről éppen tegnap éjjel érkeztem meg, kilencedfél veder vadalma levem lett” (Oláh A. 2019: 73).

Ugyancsak itt említendő, hogy a marosvásárhelyi Rákóczi-kegyeleti helyek (Rákóczi-szobor; a fejedelem nevét viselő, 1911-ben átadott új, Bodor-hidat váltó, Maroson átívelő Rákóczi-híd; a II. Rákóczi Ferenc Római Katolikus Főgimnázium; a városháza gyűléstermének Róth Miksa által készített Rákóczi-portrés ólomüvegablaka stb.) sorában a visszaemlékezések szerint minden reggel 6 órakor Rákóczi-indulót játszó egykori Bodor-kút is kiemelkedő volt (Kincses 2021: 197). Ilyen módon Bodor Péter kultusza a helyiek körében II. Rákóczi Ferencével (1676–1735) is szorosan összefonódott. Mint ahogyan történt ez Kossuth Lajoséval (1802–1894) is, akinek a Bodor-kút mellett felállított egykori egész alakos szobrát a román hatalomátvételnél tüntették el a főtérről, s Köllő Miklós szobrász alkotása ugyanolyan sorsra jutott, mint Bodor Péteré: helyére hamarosan egy ortodox katedrális került, magát a munkát pedig csak a fennmaradt felvételek és makettek alapján sikerült – a Margit-szigeti Bodor-kúthoz hasonlóan –, hűen rekonstruálni egy másik településen, ezúttal Gyergyócsomafalván.¹⁹

Az 1848–49-es szabadságharc szellemi vezére mellett Bodor Péter a forradalomban való aktív szerepvállalása és gyutacsgyártási (Fodor összeáll. – Sebestyén s. a. r. és jegyz. ell. 2015a: 423, 425), lövegfelszerelési (Pál-Antal-Komán-Süli 2017: 150) tevékenysége miatt vált igen hamar Bem tábornok,²⁰ de leginkább az ágyúöntőként elhíresült Gábor Áron székely tüzér őrnaggyal együtt e jelentős történelmi esemény szimbolikus alakjává (Lukács 1942; Beke 1972: 126; Imreh 1974: 232–233, 1979: 239). Míg Gábor Áron a feltételezések szerint magától Bodor Pétertől tanulta az ágyúöntést (Genthon-Zádor szerk. 1966: 167), a hasonló érdeklődés és politikai nézet elegendő volt ahhoz is, hogy az elmúlt bő másfél évszázadban Bodor Péter alakja és kultusza ne csak a székely tüzér őrnagyéval, de névrokonáéval, Bodor Ferencével is helyenként teljesen, szinte elválaszthatatlanul egybemosódjon. Ebben a folyamatban a fent bemutatott Jókai-regénynek is kiemelt szerepe lehetett.

¹⁹ „A Borsos Miklós Művészetéért Alapítvány kezdeményezésére az 1899-ben, Marosvásárhelyen felavatott, majd eltávolított Köllő Miklós-féle Kossuth-szobrot 2001-ben Sánta Csaba szobrász alkotta újra, s Köllő szülőfalujában, Gyergyócsomafalván avatták fel ugyanazon év novemberében” (Bancsi Edit Anna ügyvezető titkár szóbeli közlése – a szerző gyűjtése, Gyergyószentmiklós, 2010).

²⁰ Marosi Barna újságíró szerint Bodor Péter 1849-ben Kolozsváron Bem tüzérségét „kapacitálja gyutacs-, golyó- meg ágyútervek megvásárlására, hogy aztán még azon a nyáron kiköltözzék a házsongárdi temetőkertbe” (Marosi B. 1974: 7, 1993: 15).

6. Bodor Péter, az uradalmi- és műkertész?

Biró József tárgyalta először az erdőszentgyörgyi születésű Bodort Pétert kertépítőként (Biró 1943: 113–114). Tőle is tudjuk, hogy Erdély-szerzte széles főúri megrendelői körrel rendelkezett. Ezt örökölte meg Kiss Székely Zoltán a már említett *Sárkányölő Bodor Péter* című versciklusának *Kertek* című részében: „Voltál kertész is, öreg fák tudója. / Ültetél, oltottál – csodára jártak. / Mester természethistóriának, / Borosnyói Lukács is pártfogolta / kastélyparkot építő imádságod. / Bejártam én a Toldalagi kertet / Koronka fölött. Lombjaid feleltek / kérdésemre. Talán itt voltál boldog. / Méregzöld, kénsárga, narancs zsvajgott / elhagyott parkodban. (Felelt rá legott / Bethlenek szélhárítás kerlési kertje). / Jedd felett glorieta talpkövét moha / fedi. (Fenesi kertjében Jósika / is rád várt.) Ma belengi béke csendje” (Kiss Székely 2013: 84).

A Bodort személyesen is ismerő Benkő Károly szerint Bodor Péter 1805–1806 között Gerendkeresztúron tevékenykedett, 1806-ban Koronkán az Erdély legszebb és legnagyobb parkjának tartott Toldalagi József kertjét rendezte mint a család kertésze (Benkő K. 1868–1869: 42, Biró 2008: 171, Sepsiszéki Nagy 2006: 49),²¹ 1815–16 körül Bethlen Lajos kerlési birtokán, Erdély legjelentősebb – francia- és angol elemeket egyaránt tartalmazó – parkjában dolgozott a kerti építményeken (Benkő K. 1868–1869: 42, Orbán J. 2015: 60). Itt, a mulatóház ajtaja fölé zenélő csengettyűket, szélhárításokat, s a grotta, azaz a sírbarlang (**14. kép**) mellé olyan remetelakot készített, melyben egy remetének öltöztetett bábu ajtónyitásra működésbe lépő szerkezete riogatta az oda kíváncsiskodókat. Feltehetően a kert egyéb építményeinek – a filagória, a kétemeletes vadászlak, a mű várrom, a fürdőház, a patak melletti halászház és az azon átívelő híd stb. – többsége is Bodor tervezőmunkáját dicséri (Bordás 2011). A fekete nyárfák által körülvelt ún. Diana-filagóriát az 1818–19-ben készült Bodor-féle marosvásárhelyi, csigafedélű filagória, míg a feltehetően schönbrunni hatásra készült Neptun-szobros szökőkutat a marosvásárhelyi 1820–22-es, ugyancsak Neptun szobrával díszített²² és fekete nyárfákkal (Marosi B. 1974: 8, 1993: 16) körülvelt Bodor-féle zenélő kút (**15. kép**) előképeinek tekinthetjük. Egy 1847. június elején írott marosvásárhelyi tudósítás is feltehetően nem véletlenül idézte meg Bodor Péter idősödő alakja mellett éppen az általa kialakított kerlési kert képét: „Egy tisztos öreget mutattak, mentében, magyarnadrágban s széles karimájú kalapban, Bodor Péter vala. Ez hát azon öreg, ki ajtaja küszöbe alá egy gépet alkalmazott, úgy, hogy minden, ki hozzá bement, egyegy bankjegyet nyomott neki s háromszori hason okból történt fogsága alatt

²¹ Bodor koronkai tartózkodásáról egy 1806. március 2-re datált irat utal (B. Nagy 1977: 174).

²² Egyes feltételezések szerint ez Apolló szobra is lehetett. Borosnyai Lukács János a Bodorkútról írva lapalji jegyzetben írja: „éppen december 8-án 1836-ban az Apolló képe is [széthullott], melyet ő[Bodor Péter] paláttal és szép sugárokkal felékesítve a rézfedél tetejére állított, hogy a nap után tégye fordulást, nagy szél támadván, messze levetette, és össze is rontotta” (Borosnyai Lukács 2010: 163).

Szamosujvárt a foglyok közt zenetársaságot alapított,²³ gr.[óf] B.[ethlen] L.[ajos] egész Erdélyben tagadhatatlanul legszebb kertjét készíté,²⁴ ki gyutacsot készített s lőport gyártott az ezek hiányában levő seregek számára. stb. stb. S e roppant tehetség, e példátlan genialitásból mi lett... elenyészett, kétségkívül a természet bűne miatt, melly Erdélybe kárhoztatá” (Szilágyi 1850: 449).²⁵

Beke György Beszterce-Naszód megyei barangolásairól szóló riportkötetének megfelelő részei, melyben Szöcs István *Rovarsapdáját* is hosszasan idézi, szintén ide kíváncsoznak: „Kérdeztem Rusnét a garabonciás székelyről, vállát vont. Pedig Bodor Péter nemcsak bankót hamisított itt, ördögi leleménnyel, az »édeni kert« is az ő fantáziájából született. »Bethlen Lajos és Bodor Péter egymás mellett állanak a sziklacsücs tetején, a régi, gót stílű lutheránus kápolna mellett. Immár a kerlési palota felépülve, a kert pompázatos növényzete közül romantikus épít-mények kandikálnak elő, s a nyár esti szél zenét játszik a Diana lugására aggatott csengettyűkön. A gróf rettentő költségeire gondol, csak a palota és a kert százezer forintjában van [...] Bodor Péter más szemmel nézi a kertet. Ő tudja, hogy minden fa, bokor miért áll pont azon a helyen, az egész az ő ízléséből és képzeletéből fakadt. Tizenhárom éve, amikor Koronkáról 1806-ban először idejött, ő vitt a kertbe elgondolást. Kijelölte a lugasok, szobrok helyét, ő intézte, hova ültessenek hársat vagy jegenyét, fenyőt vagy akácot. Kilenc év múlt el, a csemeték felserdültek, s mikor a tavaszon újból munkához fogtak, a gróf színes, de formátlan képzelgése az ő kezétől és esztétől nyertek alakot és valóságot. Tekintete továbbsiklott a kerttől dél felé, a kopár mezőségi dombokra, és elszomorodott. Vajon ez a rideg, csenevész táj megtűri ezt a tündérozist? [...]«” (Beke 1980: 123–124).

1815. július 4-én Bodor a Kolozs megyei Berkenyesre ment, 1817-ben már báró Nalácz József tordai házánál, majd Szentpáli Dániel aranyospolyáni malmánál (Pál-Antal 2015: 25–26), másfél évig Branyitskai Jósika Miklós magyarfenesi udvarában,²⁶ 1819-ben pedig báró Jósika János mikesi, illetve Bornemissza Lipót görgényszentimrei birtokán tűnt fel. Görgényszentimrén a kastély mögött hatalmas

²³ Erről bővebben még lásd Szerző nélkül 1826, 1827.

²⁴ A forradalom alatt elpusztult.

²⁵ Megjegyzendő, hogy a cikk által említett pénzhamisító-szerkezet megléte, illetve a háromszori fogság sem felel meg a valóságnak. Bodor nem készített hasonló szerkezetet, börtönben pedig két alkalommal volt. Vö. Pál-Antal 2015. A pénzhamisításról B. Nagy Margit írt összegző tanulmányt. Lásd B. Nagy 1977.

²⁶ „Különös házam nem volt B. Nalácz József Eő Nagyságánál [...] valameddig a Báró Nalácz József Ő Nasága [!] munkájában foglalatostkodtam, ahonnan léptem egyszeribe a Méltóságos Szempali [!] Daniel Ur Pojáni Malmának készítettésibe és a határnak Tos [vizenyős] részeiből való víznek ki vételibe, az alatt pedig, a míg azon Polyani munkáknak szüntelen jelen nem létem nélkül való részeit készítették, Tordán egy házat fogadtam arra az három négy hétnyi időre, a meddig Tordán lako Mezeji Lázárnak már fel fogadott Musikalis Secreterihez tartozó Valtzerket el végeztem, melyet tsak hamar el végezvén, Poljánba is mentem, és ott is ültem mind addig, amig ott lévő munkáimot is mind el végeztem, e volt már Sz. Mihály tájékán [...] a midónis Méltóságos Branyitskai Jósika Miklós Ur Eő Nasága [!] utánnom szekeret küldvén, Polyánból Fenesre indultam” – vallott erről Bodor maga 1821-ben (B. Nagy 1977: 117).

angolkertet alakított ki, díszcserjékkel és ritka fafajtákkal, „üvegcsürrrel” (Bicsok–Orbán 2019: 200), azaz üvegházzal. Valamennyi helyszínen vélhetően a kertrendezést, -tervezést (is) rábízták. Szentimrén szökőkutat is tervezhetett (Orbán J. 2015: 60, Pál-Antal 2015: 27).²⁷ Kelemen Lajos szerint Mikó Miklós oltszemi kastélyánál is dolgozott,²⁸ de a kert- és tájépítészeti érdeklődése mellett a botanikai kíváncsisága is ismert előttünk.

„Könyvei között egy háromkötetes fűvészkönyvvel találkozunk, az *Architectura Curiosa Nova* lapjai közé különféle növényeket, leveleket (vörös-fenyő, júdásfa stb.) préselt le, amelyek máig fennmaradtak. A fogékony mester, ha másként nem, kerti építményei készítése idején, önszorgalomból is elsajátíthatta a kertészkedés művészetét” (Orbán J. 2015: 61), melynek reprezentatív tanúja épp Marosvásárhelyen, az 1818 tavaszán általa vásárolt jószágon, feltehetően a mai Mihai Eminescu (korábban Jókai Mór) utca területén kialakított ún. mulatókertjében volt (Orbán J. 2015: 61–62).

Bodor a telket 1818–19-ben maga parkosította, a kertbe csigafedelő filagóriát épített. A kerti „ültetvények” gondozását és szaporítását a későbbi bérleti szerződés is kikötötte (Orbán J. 2015: 61). A Mikolai Tóth István által az 1820-as évek közepén készített marosvásárhelyi látképen is jól kivehető az írott források által említett, Bodor által telepített, a látképen hat, feltehetően fekete nyárfával érzekeltetett fasor,²⁹ valamint a szokatlan idomú filagória, s közvetlen szomszédságában egy elkerített, tizenkilenc szabályos négyzet alakú ágyásra osztva művelt kerthelyiség (16–17. kép). Benkő szerint a „csinos szép ízléssel készült kertje, félhold formára törökös mecset fedelő nyári mulató kis faházzal, élő fasorokkal”, tekepályával és körhintával, sajnos még életében, a rabsága idején elpusztult (Benkő K. 1868–1869: 43). Bodor szabadulásáról és a kert leromlott állapotáról egy 1845-ös újságcikkben ezt olvashatjuk: „A’ tiz évig Szamosujvártt börtönzött lángeszű Bodor Péter folyó hó első napján kiszabadult, ‘s noha öt gróf urak valának méltányosok e’ jeles ember tehetségei iránt ‘s ötet mindennel ellátni akarólag szekereiket a’ vár elibe rendelték leveleikkel, melyben baráti kezöket nyujtották a’ rabnak: de öt keblének magasztos érzelve honába vezette ‘s itt körünkben kívánja leélni hátra lévő napjait.³⁰ Könnyeket hullat a’ nagymester, midőn hajdani műveit, mint a’ piaczon díszlő kútat, kertjét romban heverni látja. Fejér hajszájai gyéren fedik most is erőteljes ábrázatát. [...] Csak azt sajnálta a’ jó öreg akkor, hogy

²⁷ További adatokat ide vonatkozóan lásd még Pál-Antal 2011: 125–176.

²⁸ Erről bővebben lásd Benczédi–Csáki 2019. A kastély freskóit is Bodor készíthette (B. Nagy 1977: 117, Kelemen 1982: 226, Pál-Antal 2015: 7).

²⁹ Orbán János tévesen csak 5 fát azonosít „jegenyefa” néven az említett látképen. Vö. Orbán J. 2015: 61. A látkép egyik lenyomata jelenleg a Teleki–Bolyai Könyvtár gyűjteményében található. Vizsgálatát az intézmény munkatársai tették lehetővé számomra. Itt köszönöm meg Bányai Réka és Márton Krisztina ezirányú segítségét!

³⁰ Bodor valójában hatósági utasításra köteles volt visszatérni Marosvásárhelyre, ahol a tanács rendőri felügyelet alatt tartotta (Pál-Antal 2015: 108).

professor t.[ekintetes] Bolyai Farkas urral, ki falun volt, nem találkozhatott. Im a' két lángész!" (Szerző nélkül 1845a: 110).³¹

A „piaczon díszlő kútat”, mely közel egy évszázadon át a marosvásárhelyi, mezővárosi lakók számára a főúri parkok kerek tempiettoit idézte meg, végül 1911-ben bontották le, de az mint táj- és kertépítészeti alkotás olyannyira tetszett a korabeli, környékbeli arisztokrácia jeles tagjainak, hogy igyekeztek legalább egyes darabjait megmenteni és azoknak hasonló funkciót szánni. Ismert 1911. augusztus 13-ról az a Marosvásárhelyen írott szerződés, melyben Rácz Béla a várostól megvásárolt Bodor-kút bádog-, vas- és farászeit 750 koronáért továbbadta Teleki Domokosnak (Pál-Antal 2018: 39–40).³² A szerződésben tételesen feltüntetett, kupolát díszítő bádogdísz további sorsa nem ismert. A kupolát tartó 6 faoszlopot a geryeszegi gróf feltehetően hasonló pergolák tartóoszlopának szánhatta, mint amiről egy archív felvétel is tanúskodik (**18. kép**). Mindössze a kútat díszítő vasrács néhány eleme maradt fenn napjainkra e vásárlásból, amelyek a geryeszegi Teleki-kastély bejáratánál található kerti tó mentén kerültek felállításra (**19. kép**).

Az említett mulatókert mellett a marosvásárhelyiek a Bodor Péter által a várakokban kialakított parkban is gyönyörködtek, ugyanis egy korabeli tudósítás szerint ennek kialakítása is az ő munkáját dicséri: „A' vár körüli sánczban, mely hajdan vízzel tölteték, most gyönyörű- csinos ízléssel diszitett kert virul, a' marosvásárhelyi Bodor mive. Imé a' széplelkű és tehetségű ember, még békóban is tud használni és gyönyörködtetni. – A' kézművet nem-értő rabcsoport kötelessége a' kert szépítése takarítása; abban gazat nem is láthatnál” (Szerző nélkül 1845c).³³ Kőváry László történész szerint Bodor Péter élősövény-labirintus (Kőváry 1984: 97), míg Xántus János természettudós – az etnológus Xántus unokaöccsének gyereke – szerint ún. virágóra készítésével is kísérletezett Marosvásárhelyen (Xántus 1972: 176).

³¹ Itt, jegyzetben közlöm a dolgozat tárgyához nem kötődő, de Bodor munkásságához fontos adalékként szolgáló, s az idézett cikkből kihagyott részletet: „Hozott magával egy börtönében készített gépet, mely a' magasságot és hevet pontosan méri. Honunk szép eszű fiának e' derék találmánya a' mérnököknek ajánlható. Továbbá készített egy trombitákkal ellátott órát, mely hadi rohanókat 's e' f. erőteljesen játszik” (Szerző nélkül 1845a). Ugyanitt közlök egy másik fontosnak ítélt, a Bodor-kutatók előtt eddig ismeretlen cikkrészletet: „[...] tavaszutó elején pesti színész Telepy György, ködfátyolkép mutatványaival, melyek helyszükéhez mérve számos nézők előtt jól sikerültek 's kísérletekre ingerelték művész Bodor Pétert, ki iránt mindenki kegygyel viseltetik, 's azon óhaját nyilvánítja; bár ez észlángot büntényi méltó jutalmául valamely műegytembe méltatták volna, vagy még jelenleg is méltatnák! hol szellemi erejének kifejllesztésére tág tér nyitvatván, egykor halhatatlanabb leendhet vala.” (Szerző nélkül 1845b).

³² Vö. még Marosi I. 1999: 116.

³³ A cikkíró által említett díszkert feltehetően a katonaság által felügyelt zöldövezetnek csupán egy idealizált és túlzóan szépítő leírása. A várba felvezető „fagrádicsot” azonban feltehetően valóban Bodor Péter készítette. Vö. Marosi 1974: 6, 1993: 14. Ugyanerről vall a marosvásárhelyi református vártemplomi toronygombírat eklézsiái kiadásokat taglaló része: „a várbeli Ref. toronyban a harangok székei, grádicsai, Bodor Péter felvigyázata alatt egészen újra építették” (Keszeg 2006: 270). Erről lásd még Fodor összeáll. – Sebestyén s. a. r. és jegyz. ell. 2015b: 58, 76.

A fentiekben felsorolt kastélykertek, a marosvásárhelyi parkosítási kezdeményezések, a dokumentált kertépítészeti megoldások arra utalnak, hogy Bodor Péter a kert- és tájépítészeti ismereteit nem csak könyvekből, hanem iskolák útján (is) szerezhette. Az erdélyi diákok 18–19. századi európai egyetemjárását (peregrinációját) vizsgáló Szabó Miklós és Szögi László szerint Bodor 1806-ban Bécsben, műszaki egyetemen építészetet tanult, s tanulmányait befejezve Bécsben és Németországban is tartózkodott (Szabó–Szögi 1998: 97). Egyetértek Pál-Antal Sándor történéssel, miszerint Bodor bécsi egyetemi képzése „légből kapott állítás” (Pál-Antal 2011: 133), nem tartom viszont kizártnak azt az egyelőre forrásokkal alá nem támasztott, de a szakirodalom által általánosan elfogadott nézetet, miszerint Bodor valóban eljutott Bécsbe, s ott valamiféle tanulmányokat is folytathatott (Genthon–Zádor szerk. 1965: 257; Marosi B. 1974: 7, 1993: 16; Csetri 2009: 261; Orbán J. 2015: 62).³⁴ Az is joggal feltehető, hogy a schönbrunni kastély kertjében is megfordult, illetve az abban álló szökőkutak (például a Neptun-kút; **20. kép**), üvegházak, élősvénylabirintus és egyéb építmények mellett az emblematikus, 1775-ben emelt gloriettel, így a pavilon- vagy belvedere-szerű kilátó építménnyel mint kertépítészeti megoldással is találkozhatott (**21. kép**). Hipotézisem szerint ugyanis nem lehet pusztán véletlen, hogy az erdélyi kastélykert-építészetben oly ritka, mondhatni szokatlan építmény, a gloriett eddig ismert négy példája közül három a Bodor Péter nevéhez is valamilyen módon köthető korabeli kastélykertben dokumentálható: szülőhelyén, Erdőszentgyörgyön, illetve Koronkán, és Magyarfenesen is áll(t) ilyen kilátó, ráadásul valamennyinek hasonló (volt) a kiképzése, stílusa. Fekete Albert szerint Erdélyben csak Bonchidán és Magyar-fenesen (**22. kép**) említenek a források gloriett-szerű kerti építményeket (Fekete 2012: 95). Bodor Péter szülőhelyén, Erdőszentgyörgy egy kiemelkedő pontján, az egykori Rhédey-birtokon azonban ma is áll egy később kripta szerepét is betöltő kilátóépítmény (**23. kép**), illetve a koronkai Toldalagi-kastély kertjében is volt egykor gloriett, mely Orbán Balázs székelyföldi leírásában is szerepel („A hegyfok ez oldalán sem hiányoznak a túloldaliaknak symmetricusan megfelelő kerek dombok, melyek a gróf Toldalagi-parknál igen előnyösen vannak a kert szépítésére felhasználva; egyiknek tetején csinos gloriette van, honnan elragadó kilátás nyílik e szép, regényes vidékre”), sőt, a kastélyt és kertjét ábrázoló Greggus János-féle rajzon is jól kivehető (Orbán B. 1871: 179). Mindenképpen érdekes lenne tehát, ha beigazolódná, hogy e kerti építmények megvalósításához Bodor Péternek is közvetlen vagy közvetett köze volt. Mindezt a feltevést a további kutatások igazolhatják vagy cáfolhatják. Azt azonban bizton állíthatjuk, hogy Bodor Péter személyes kapcsolatban állt olyanokkal, akik megfordultak az osztrák városban és Schönbrunnban, akik járatosak voltak a korabeli kertkialakítási divatokban, stílusirányzatokban.

³⁴ Pál-Antal Sándor szerint kizárt, hogy Bodor egyetemet végzett Bécsben. Lásd Pál-Antal 2015: 20–21. A Bodor-életmű egy-egy szeletét kutató további szakemberek a bécsi tanulmányokra vonatkozó adatokat, utalásokat elfogadják.

Egykori munkaadója, a kerlési birtok tulajdonosa, Bethlen Lajos például kertje „művészi berendezése érdekében” több ízben is járt Bécsben. 1815-ben is épp akkor szerződtetett egy Joseph Schmelzer névre hallgató bécsi szobrászt kertje szobrainak megfaragására, amikor Bodor a kerti építményein munkálkodott. A Bodor nevéhez köthető kerlési kriptá környezetének kialakításában Schmelzer is aktívan részt vállalt, a bejáratnál szemben, a falban kiképzett félköríves fülkékben állt például a három párka szobra (Bordás 2011). Sőt, az említett bécsi szobrászművész 1816-tól már a magyarfenesi kerti szobrokon dolgozott, éppen akkor, amikor Bodor ugyanott a Jósika Miklós-féle kertet köris-, juhar-, gyertyán- és hársfákkal beültetve angolkertté alakította.³⁵ Közvetlen munkatársaitól és munkaadóitól tehát számos olyan bécsi, schönbrunni ismeretre, mintára, esetleg (kézi)könyv(ek)re is szert tehetett, melyet későbbi munkái során hasznosított. A könyvtárban feltűnő, gazdálkodással kapcsolatos magyar kötetek³⁶ mellett említhető itt a Georg Andreas Böckler által 1664-ben Nürnbergben kiadott *Architectura Curiosa Nova* is, mely csodás díszkertek, szőnyegágyak és kerti építmények, szökőkutak, vízköpők, labirintusok metszeteit közölte (Böckler 1664).

A Bodor Péter személyes könyvtárából ismert kötetek egy másik, vizsgálatra érdemes feltételezésnek is talajt teremtenek. Csondor János Keszthelyen kiadott *Gazdaságbéli számadó és számvevő tiszti utasítások* című 1819-es kötetének (Csondor 1819) a Bodor könyvtárában is meglévő példánya felveti annak lehetőségét, hogy kapcsolathálója kiterjedhetett az egykori híres Festetics család, a Keszthelyi Uradalom kertészei vagy a kor legmodernebb gazdasági iskolájának számító keszthelyi Georgikon tanárai irányába is. Annál is inkább, hiszen a könyvtárában ugyancsak fellelhető Pethe Ferenc köteteknek (Pethe 1805, 1806–1813, 1812, 1814) a szerzője több éven keresztül georgikoni tanár, s a Bodor Péter tulajdonában is egykor meglévő kiadványok megírására Pethe épp a Festeticsektől kapott megbízást, hogy a Georgikon tankönyv-problémája megoldódjék. Ez alapján azt sem tartjuk elképzelhetetlennek, hogy a további kutatások során feltárt források azt igazolják majd, hogy Bodor akár személyesen is megfordult Keszthelyen, esetleg ott valamiféle tanulmányokat is folytatott,³⁷ hiszen életpályájának, tevékenységének kutatói, feltárói véleménye megegyezik abban, hogy „véelhetően világlátott ember volt” (Orbán J. 2015: 65).³⁸

7. Összegzés

A 19. századi kertész vállalkozók több-kevesebb ideig hóbortos figurái, különös színtestek voltak az egykori erdélyi városok polgári társadalmának. Elgondolásaikkal,

³⁵ Vö. Fekete 2012: 94–95.

³⁶ Csondor János, Kaló Péter, Pethe Ferenc kötetek. Vö. Orbán J. 2015: 101. végjegyzet.

³⁷ Az uradalomról és gazdasági iskolájáról, az ott használt tankönyvekről és ott oktató tanárokról bővebben lásd a következő kiváló monográfiákat Süle 1967, Csoma 1997, Kurucz 2013.

³⁸ Cáfolatát lásd Pál-Antal 2015: 21–22. Oláh Anna egy kéziratot gyümölcskertészeti árjegyzék alapján feltételezi Bolyai Farkas és Bodor göttingai, Beckmann professzor híres oeconomicus kertészetében folytatott tanulmányait (Oláh 2019: 73).

alkotómunkájukkal nemcsak kíváncsivá tették és lenyűgözték a korabeli polgártársaikat, hanem elgondolkodtatták, új ismeretekkel gazdagították őket. Többnyire külön módjára viselkedők voltak, a legkülönfélébb, sokszor meghökkentő tevékenységekkel, kedvtelésekkel. Szokatlan gondolkodásuk, új vagy mélyenszántó gondolataik miatt talán sosem értette, érthette és értékelhette kellőképpen őket környezetük. Bodor Péter is így vált az elkallódó tehetség, a társadalom, a többség által meg nem értett zseni, a „mindenhez is értő” és az ellenség, a hatalom eszén túljárni képes székely góbé jelképévé, tevékenységével, tudása megosztásával, kamatoztatásával, műveivel a nép szolgájává, a szülőföld iránt elkötelezett és hűséges lokálpatriótává. Életében, személyes tragédiájában a kortársak és az utókor a (székely–magyar) nemzet veszteségét is látta. Az őt személyesen ismerő Koós Ferenc lelkész 1896-os emlékiratában úgy fogalmazott, „milyen kár, hogy ezt a zseniális embert nem tudták felhasználni.” (Koós 1971: 39). Bodor Péter még életében „híres emberré, legendás alakká vált. Több csodás vagy csodával határos, romantikus köntösbe öltöztetett legenda kapott szárnyra vele kapcsolatosan. Elismeréssel dicsérték leleményességét, furfangos észjárását és kezűgyességét. A legenda pedig a nép ajkán egyre terebélyesedett és színeződött, míg minden tette szép történetté nem kerekedett.” (Pál-Antal 2015: 7).

Bodort és tevékenységét ma már nemcsak a különböző tudományok (néprajz, irodalom- és zenetörténet, műszaki tudományok, történelem, hely- és művelődéstörténet, egyháztörténet stb.), de a legfontosabb életrajzi-művészeti lexikonok,³⁹ útikönyvek⁴⁰ is számon tartják, az ’összes istenek templomában’, Erdély Panteonjában jelölték ki helyét (Szócs 1999). 1941-től⁴¹ Marosvásárhelyen (Pál-Antal 1997: 22, 75; **24–26. kép**), 1968-tól⁴² Budapesten (**27–28. kép**) utcák viselik a nevét, utóbbi helyen, a Margit-szigeti zenélő kút rekonstrukciója mellett egy turistáknak szóló kétnyelvű (magyar–angol) információs tábla is elhelyezésre került nem-régiben (**29. kép**). A marosvásárhelyi székhelyű Erdély TV *Kincsvadász – kuriózumok nyomában* című műsorának 2017. október 12-i adásában az erdélyi televízió nézők Bodor Péter zenélő kútjáról szóló ismeretterjesztő anyagot is láthattak.⁴³

Szülőhelyén, Erdőszentgyörgyön 1992-től színjátszó kör (Erdőszentgyörgyi Bodor Péter Színkör) és művelődési egyesület (Bodor Péter Művelődési Egyesület; **30. kép**) viseli a nevét. Az egyesület hivatalos bejegyzésére 2002 januárjában került sor (Sepsiszéki Nagy 2006: 345). 2018 áprilisában Kovrig Magdolna helyi magyar

³⁹ Vö. például Genthon–Zádor szerk. 1965: 257, Lajta 1993: 73.

⁴⁰ Vö. például Balás 2016: 48, 77.

⁴¹ Az 1930-ban nyitott utca korábbi neve 1934-ig XVI-os utca, 1941-ig Dragoș Vodă utca volt (Pál-Antal 1997: 75).

⁴² Lásd https://hu.wikipedia.org/wiki/Bodor_P%C3%A9ter. Utolsó megtekintés ideje: 2023. január 2.

⁴³ Lásd <https://www.youtube.com/watch?v=Q09ticoDzHI>. Utolsó megtekintés ideje: 2023. január 4.

szakos középiskolai tanár kezdeményezésére emléktáblát avattak, melyre a következő – Bodor szerteágazó műkertészeti tevékenységét érdekes módon nem említő – felirat került: „In memoriam / Bodor Péter / 1783?[sic!]-1849 / a zseniális székely feltaláló, műszerész, / gépész[,] hidraulikus szerkezetek készítője, / építész, festőművész, a marosvásárhelyi / zenélőkút tervezője, orgonakészítő, ágyu- / és puskatölténygyártó[,] a helyi református / parókián született, és itt élt 13 éves koráig. / Állította a Bodor Péter / Művelődési Egyesület – 2018.”⁴⁴ Ugyanettől az évtől a helyi Rhédey-kastélyban emlékszobát rendeztek be számára, a terem közepébe helyezve a marosvásárhelyi ivókút zenélő makettjét (**31. kép**). A 2020-ban megnyílt, méltán hamar népszerűvé vált székelyudvarhelyi, Szejké-fürdői Mini Erdély Parkban ugyancsak kiállították a Bodor-kút méretarányos makettjét (**32. kép**). Mivel ábrázolás nem maradt fenn alkotójáról, 1979-ben a Bordi András és Aurel Ciupe tanítvány, Józsa Gerőné Nemes Irén festőművész készítette el a Bodor-fantáziaportrét, mely néhol hiteles ábrázolásként tűnik fel a sajtótermékekben (B[alogh]. 2002: 135).

2021-ben és 2022-ben a Marosvásárhelyi Rádió *Múltkereső* című műsorában László Lóránt történész kérdéseire válaszolva jelen tanulmány szerzője beszélt hosszasan Bodor szerteágazó kertészeti tevékenységéről. E tudománynépszerűsítő adásokban akarva, mostani írásával akaratlanul is hozzájárult a „székely ezermester” ezer mestersége közül egy újabbnak a célzott, széleskörben való megismertetéséhez, korábban hiányzó vagy kevésbé (köz)ismert elemek Bodor-mítoszba és Bodor kultuszába való esetleges beépüléséhez.

I R O D A L O M

- Alapy Gyula 1925. *Jókai kéziratok és relikviák a komáromi Jókai emlékkiállításán*. Magyar Bibliofil Szemle 2/1–2: 95–97.
- Ambrus Lajos 2014. *Vezérek és atyafik. Székelyföldi mondák, regék, történetek*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.
- Balás Árpád 2016. *Zsebre szabott Marosvásárhely*. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- Bálint József (vál., bev. és a jegyz. írta) 1984. *Köváry László élete és munkássága*. = Köváry László: *Tájképek utazási rajzokban*. Téka. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 5–48.
- B[alogh]. E[dgár] 2002. *Nemes Irén*. = Dávid Gyula (főszerk.): *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon 4. N–R*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár. 135.
- Beke György 1972. *Magunk keresése. Riportok, esszék*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Beke György 1980. *Bívópatakok. Barangolások Beszterce–Naszód megyében*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Benczédi Sándor – Csáki Árpád 2019. *Az oltszemi Mikó-kastély*. Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy.
- Benkő András 1999. *Lakatos István, a zenetörténész*. = László Ferenc (szerk.): *Zenetudományi írások 1998*. Kriterion Könyvkiadó – MTA Zenetudományi Intézet, Bukarest – Budapest. 7–33.

⁴⁴ <https://www.e-nepujas.ro/articles/bodor-peter-emlekszobait-nyitnak>. Utolsó megtekintés ideje: 2023. január 2.

- Benkő Károly 1868–1869. *Marosszék ismertetése 1860–1861-ből*. 1–2. A róm. kath. Lyceum bettűivel kiadták Nagy-Kedei Fekete Sámuel nyug. kir. udv. tanácsos és Simon Elek ügyvéd, Kolozsvártt.
- Benkő Károly 2001. *Marosvásárhely szabad királyi város leírása 1862-ben*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Bertha Zoltán: *Sütő András – Tegnap és ma*. Kortárs magyar írók. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- Bicsok Zoltán – Orbán Zsolt 2019. „Isten segedelmével udvaromat megépítettem...” *Történelmi családok kastélyai Erdélyben*. IV. kiadás. Gutenberg Kiadó, Csíkszereda.
- Biró József 1943. *Erdélyi kastélyok*. Új Idők Irodalmi Intézete, Budapest.
- Biró József 2008. *Erdély beszélő kövei*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- B. Nagy Margit 1977. *Stílusok, művek, mesterek. Művészettörténeti tanulmányok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Bónis Johanna 2002. *Gazdasági viszonyok Marosvásárhelyen*. = Csegzi Sándor – Jung János – Kiss Elemér – Pál-Antal Sándor (szerk.): *A tér úttörője. Bolyai János emlékévk.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely. 32–42.
- Bordás Beáta 2011. *Barlang sír és egykori Bethlen-kastély együttese, Kerlés*. <http://lexikon.adatbank.transindex.ro/mobil/muemlek.php?id=374>. (2020. 04. 28.)
- Borosnyai Lukács János 2010. *Régi és Új Vásárhely*. = Sebestyén Mihály (vál. és s. a. r.): *Marosszéki krónikák II*. Új kiadás. Mentor Kiadó, Marosvásárhely. 127–190.
- Böckler, Georg Andreas 1664. *Architectura Curiosa Nova*. Paul Fürst, Nürnberg.
- Böloni Domokos 2014. *Szélrózsa kankalin*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.
- Czuczor Gergely – Fogarasi János 1867. *A magyar nyelv szótára a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából*. Negyedik kötet. Emich Gusztáv magyar akadémiai nyomdásznál, Pest.
- Csetri Elek 2009. *Erdély az ébredő Európában, 1825–1848*. Kriterion Könyvkiadó, Budapest.
- Csoma Zsigmond 1997. *Kertészet és polgárosodás (Az európai szőlészeti-borászati-kertészeti ismeretek oktatása, szaktanácsadása a Georgikonban és a Keszthelyi Uradalomban, a 18. sz. végétől a 19. sz. közepéig)*. Földművelésügyi Minisztérium, Budapest.
- Csondor János 1819. *Gazdaságbéli számadó és számvevő tiszti utasítások, melyekben mind a' fő tiszteknek az orodalmi gazdaságok' vizsgálására, és igazgatására, mind a' számadóknak a számadások' rendes vezetésére szolgáló rendszabásokat úgy a' számadó könyvek', tanulevelek', laistromok', tabellák' hasznos esmertetését 's készítéseket' módját, nem különben a számadások vizsgálásának és bírálásának rendtartásait elő adja, és hosszas tapasztalásiból merítve közre bocsátja...* Perger Ferentz betűivel, Keszthelyen.
- Dávid Antal 1969. *Muzsikáló kút*. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest.
- Dávid Antal 2015. *A muzsikáló kút*. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- D. Zöldhelyi Zsuzsa 2015. „A jövő század regénye” keletkezése, forrásai. *Ponticulus Hungaricus* 19/11: o. n. <http://www.ponticulus.hu/rovatok/mesterkurzus/a-jovo-szazad-regenye-forrasai.html>. Utolsó megtekintés ideje: 2023. január 5.
- Fekete Albert 2012. *Az erdélyi kertművészet. Szamos menti kastélykertek*. Művelődés Kiadó, Kolozsvár.
- Fodor István (összeáll.) – Sebestyén Mihály (s. a. r. és jegyz. ell.) 2015a. *Marosvásárhelyi krónikás füzetek I*. Erdélyi ritkaságok sorozat 9. Mentor Kiadó – Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- Fodor István (összeáll.) – Sebestyén Mihály (s. a. r. és jegyz. ell.) 2015b. *Marosvásárhelyi krónikás füzetek II*. Erdélyi ritkaságok sorozat 10. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- Gaal György 2006. *Tört kövön és porladó kereszten. Pustuló múlt és fájó jelen a Házsongárdi temetőben*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár.
- Gál Éva 1993. *Margitsziget. Die Margaretensinsel. Margaret Island*. Budapesti Photographiák. Osiris Kiadó, Budapest.
- Gellért Sándor 1955. *Bodor Péter kútja. Versek*. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest.
- Genthon István – Zádor Anna (szerk.) 1965. *Művészeti Lexikon I. A–E*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Genthon István – Zádor Anna (szerk.) 1966. *Művészeti Lexikon II. F–K*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Gergelyffy Gábor 1941. *Bodor Péter a székely ezermester*. Nemzeti Könyvtár 51. Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest.
- Időtár 2010. = Sebestyén Mihály (szerk.): *Időtár 2. Marosvásárhely történeti kronológiája 1848–1918*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Időtár 2015. = Sebestyén Mihály (szerk.): *Időtár 5/1. 1291–1899. Pótlások, kiegészítések, javítások az Időtár 1–2. kötetéhez*. Mentor Könyvek, Marosvásárhely.
- Imreh István 1974. *Gábor Áron útban a forradalom felé*. = Demény Lajos (szerk.): *1848. Arcok, eszmék, tettek. Tanulmányok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 215–234.
- Imreh István 1979. *Erdélyi hétköznapok. Társadalom- és gazdaságtörténeti írások a bomló feudalizmus időszakáról*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Jókai Mór 1872–1874. *A jövő század regénye*. I–VIII. Athenaeum, Budapest.
- Jókai Mór 1981. *A jövő század regénye (1872–1874)*. I–II. Jókai összes művei 18–19. Kritikai kiadás, s. a. r. D. Zöldhelyi Zsuzsa. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kelemen Lajos 1982. *Művészettörténeti tanulmányok II*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Keresztes Gyula 1996. *Vásárhelyen vásár tartatik...* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Keszeg Vilmos 2006. *Egy Hir adás a' Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombiratok*. A Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Kincses Katalin Mária 2021. *A Rákóczi-kultusz első szobrai*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Kiss Melitta – Pápai Ferenc (szerk.) 2001. *A Házsongárdi temető térképe*. 2., bővített kiadás. Dimap, Budapest – Kolozsvár.
- Kiss Székely Zoltán 2013. *Sárkányölő Bodor Péter. Vers(z)iz(ze)netek*. Erdélyi Toll 5/4: 84–87.
- Komán János [é. n.]. *Bodor Ferenc, a csiki Gábor Áron. Helytörténeti füzet*. Hargita Népe Kiadó, Csíkszereda.
- Koós Ferenc 1971. *Életem és emlékeim*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Köváry László 1984. *Tájépek utazási rajzokban*. Téka. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Kurucz György 2013. *Keszthely grófja, Festetics György*. Corvina Kiadó, Budapest.
- Lajta Edit 1973. *Művészeti kislexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Lászlóffy Aladár – Kántor László 1989. *Házsongárd*. Helikon Kiadó, Budapest.
- Lukács József 1942. *Előkerült a „Csiki Gyutacs” két száma*. Magyar Könyvszemle 66/1: 50–52.
- Magyar Zoltán 2012. *Mezőségi népmondák*. Magyar Népköltészet Tára, 13. Balassi Kiadó, Budapest.
- Marosi Barna 1974. *Megbolgatott világ. Riportok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Marosi Barna 1993. *Bernády György városa*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Marosi Ildikó 1999. *Örökbe hagyott beszélgetés gróf Teleki Mihállyal*. Argumentum Kiadó, Budapest.
- Nagy Zsolt 2021: *Műkertészek, kertész-vállalkozók a 19–20. Századi Marosvásárhelyen*. = Berekméri Árpád Róbert – László Lóránt – Pál-Antal Sándor – Sebestyén Mihály – Simon Zsolt (szerk.): *A Maros megyei magyarság történetéből* 5. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely. 101–127.
- Nemes Gyula – Szakács Ferenc: *Székes. Adalékok a falu monográfiájához*. [Kiadó n.], Marosvásárhely – Nagyernye – Székes.
- Oláh Anna 2002. „... oltóskolák, plántálás sok évet elvevő szenvedelemben vittek...” *A gazdálkodó Bolyai Farkas*. = Gazda István (szerk.): *Egy halhatatlan erdélyi tudós, Bolyai Farkas*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 469–470.
- Oláh Anna 2019. *A domáldi tündérgert. Bolyai Farkas gyümölcskertészeti, erdészeti és borászati munkássága*. Kortárs Tanulmány. Kortárs Kiadó, Budapest.
- Oláh Anna–Vofkori József 2005: *Apa és fiú küzdelme a kórokkal*. Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- Oláh István 1983. *A második északon. Versek*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Orbán Balázs 1871. *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népművészeti szempontból*. IV. kötet, Marosszék. Ráth Mór bizománya, Pest.
- Orbán János 2015: *A „szerencsétlen művész”*. *Néhány szempont Bodor Péter munkásságának értékeléséhez*. Korunk 26/1: 56–69.

- Orbán János 2019. „Cserefából van készítve...” *Levéltári források vallomása a Bodor-kútról.* = Berekméri Árpád-Róbert – László Lóránt – Sebestyén Mihály – Simon Zsolt (s. a. r.): *Székely századok. Emlékkönyv Pál-Antal Sándor 80. születésnapjára.* Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely. 399–409.
- Pál-Antal Sándor 1997. *A marosvásárhelyi utcák, közök és terek történeti névtára. Indicatorul istoric al străzilor, pasajelor și piețelor din Târgu Mureș.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Pál-Antal Sándor 2006. *Marosvásárhely XVII–XVIII. századi jogszabályai és polgárnévsorai.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Pál-Antal Sándor 2010. *Mesterség-tolvaj – Bodor Péter.* [10.38 perces hangfelvétel és magyar–román írott szöveg] = Sorina Bota: *A város meséi – Poveștile orașului.* Ardealul Kiadó, Marosvásárhely. 38–42.
- Pál-Antal Sándor 2011. *Bodor Péter (1778?–1849).* = Pál-Antal Sándor–Simon Zsolt (szerk.): *Teremtő életek. Marosvásárhelyi személyiségek. Tanulmányok.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 125–156.
- Pál-Antal Sándor 2013. *A székelyek földje és népe.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2013.
- Pál-Antal Sándor 2015. *Mesterségem címere: Bodor Péter. Egy zseniális székely elme.* Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- Pál-Antal Sándor 2018. *Marosvásárhely vízellátás-története.* Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- Pál-Antal Sándor – Komán János – Süli Attila 2017. *Ágyúcső és puskapor. Bodor Ferenc, a csiki 48-as ágyúöntő és löporgyártó. Tanulmányok.* Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely.
- Péter Zoltán – Péterffy László (szerk.) 1967. *Jókai Mór: Följegyzések II.* Jókai Mór összes művei. Följegyzések. Kritikai jegyzetekkel 2. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest.
- Pethe Ferenc 1805. *Pallérozott mezei gazdaság mellyet a' magyar mezei gazdaság' tökéletesbbitésére a' haza' természetéhez 's a' nemzet' állapotjához szabva theoretice és practice kidolgozott...* Első darab. Szisz Antal József Nyomtatószerivel, Sopronban.
- Pethe Ferenc 1806–1813. *Pallérozott mezei gazdaság mellyet a' magyar mezei gazdaság' tökéletesbbitésére a' haza' természetéhez 's a' nemzet' állapotjához szabva theoretice és practice kidolgozott...* Második darab. Belnay maradéki nyomtatószerivel, Pósonban.
- Pethe Ferenc 1812. *Mathesis.* I–II. darab. Ns. Haykul Antal' Nyomtatószerivel, Bécsben.
- Pethe Ferenc 1814. *Pallérozott mezei gazdaság mellyet a' magyar mezei gazdaság' tökéletesbbitésére a' haza' természetéhez 's a' nemzet' állapotjához szabva theoretice és practice kidolgozott...* Harmadik darab. A Nemzetigazda-hivatal, Bétsben.
- Ráduly János 2006. *Bodor Péter meseautója. Népmesék, mondák, tréfák.* Hoppá! Kiadó, Marosvásárhely.
- Ráduly János 2008. *A hajnalcsillag keletkezése.* Székely népmondák a Kis-Küküllő mentéről III. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely.
- RNL XIV. 1916. = Révai Nagy Lexikona. *Az ismeretek enciklopédiája.* XIV. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest.
- Sándor István (szerk.) 1977. *A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 1850–1870.* Tanulmányok és adatok a Kárpát-medence etnográfijához – A magyar néprajztudomány bibliográfiája. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Sepsiszéki Nagy Balázs 2006. *Székelyföld falvai a XX. század végén.* IV. kötet, Marosvásárhely, Aranyosszék. Nap Kiadó, Budapest.
- Sisa József (szerk.) 2013. *A magyar művészet a 19. században. Építészet és iparművészet.* A magyarországi művészet története 5/1. Osiris Kiadó, Budapest.
- Süle Sándor 1967. *A keszthelyi Georgikon 1797–1848.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szabó Miklós – Szögi László: *Erdélyi peregrinusok. Erdélyi diákok európai egyetemeken 1701–1849.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Szerző nélkül 1826. *Erdély.* Magyar Kurir 40/23: 184.
- Szerző nélkül 1827. *Erdély.* Magyar Kurir 41/24: 185–186.
- Szerző nélkül 1845a. *Marosvásárhelyi hírek.* Mult és Jelen 5/19: 109–110.
- Szerző nélkül 1845b. *Marosvásárhelyi újságok.* Mult és Jelen 5/47: 279.
- Szerző nélkül 1845c. *Útazás gyalog és szekeren.* Mult és Jelen 5/80: 479–480.

- Szilágyi S[ándor]. 1850. *Maros-Vásárhely a forradalom előtt és alatt.* = Uő (szerk.) *Magyar Emléklapok 1848. és 49-ből.* I. kötet. Landerer és Heckenast sajátja, Pest. 449–452.
- Szócs István 1969. *Rovarcsapda. Regény.* Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest.
- Szócs István 1999. *Bodor Péter.* = Jánosházy György (szerk.): *Erdélyi Panteon. Művelődéstörténeti vázlatok.* Második kötet. Mentor Kiadó, Marosvásárhely. 68–74.
- Szócs István 2013. *Rovarcsapda.* Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.
- Veress Pál 1972. *Kalapács, könyv, muzsika. Egy ifjúmunkás élete a XX. század első felében.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Vita Zsigmond 1975. *Jókai Erdélyben.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Xántus János 1972. *A természet kalendáriuma.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

ELEMENTE (LIPSĂ) DIN MITUL ȘI CULTUL LOCAL-REGIONAL AL LUI PÉTER BODOR

„Meșterul secuiesc priceput la toate” ca grădinar de moșie și peisagist?

(Rezumat)

Până la secolul XIX, aproape fiecare oraș din Transilvania avea deja câțiva horticultori sau peisagiști permanenți, care, prin expertiză și diversitatea lucrărilor, câștigaseră recunoaștere și stimă în rândul localnicilor, bucurându-se de reputație locală și regională. Péter Bodor (1782–1849), care a devenit (re)cunoscut mai ales prin construirea Fântânii Cântătoare din Târgu-Mureș, a fost un asemenea grădinar de moșie și peisagist. Datorită abilităților sale de tâmplărie, ceasornicărie, lăcătușărie și a altor cunoștințe, „meșterul secuiesc priceput la toate” a fost și este și astăzi respectat ca un „garabonciás” (vrăjitor). Puțini îl cunosc pe Bodor ca grădinar, probabil pentru că această activitate datează din tinerețea lui, perioadă despre care avem puține informații. În acest studiu, identific elementele mitului și ale cultului local-regional care s-au dezvoltat în jurul lui Bodor, analizez reprezentarea lui în literatură și în presă, apoi prezint, pe scurt, activitățile sale în domeniul horticulturii, care sunt mai puțin cunoscute în memoria culturală colectivă.

Cuvinte-cheie: grădinar de moșie și peisagist, mit local, cult Bodor, reprezentare în literatură și în presă, memorie colectivă locală și regională.

THE (MISSING) ELEMENTS OF THE LOCAL-REGIONAL MYTH AND CULT OF PÉTER BODOR

The “Sekler jack of all trades” as estate- and landscape-gardener?

(Abstract)

By the 19th century almost every city in Transylvania had at least a couple of permanent gardeners, who through their diversified expertise and work had gained great esteem and respect among the locals and enjoyed a local-regional reputation. Péter Bodor (1782–1849), who became widely known and recognized primarily through the creation of the musical fountain in Târgu-Mureș, was also an estate- and landscape-gardener. Due to his joiner, clockmaker, locksmithing and other skills, the “Sekler jack of all trades” was and is still respected as a „garabonciás” (~ enchanter). Only a few know him as a gardener. The reason for this is presumably that the time of his activity as an active gardener can be dated back to his youth, period about which little data has been revealed in the research so far. In this study, I identify the elements of the local-regional myth and cult of Bodor,

I investigate his representation in literature and the press. I briefly present his activities in the field of horticulture, which are less known in the collective cultural memory.

Keywords: estate- and landscape-gardener, local myth, Bodor cult, literary and press representation, local-regional collective memory.

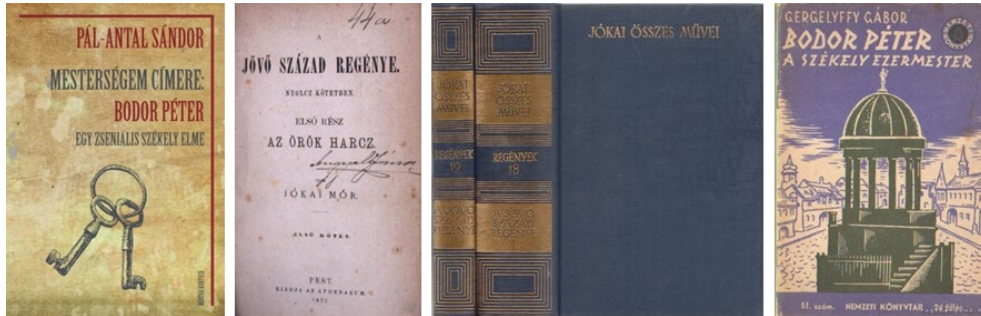
MELLÉKLETEK

1. kép. Bodor Péter 1820–22-ben épült és 1911-ben lebontott zenélő kútja Marosvásárhely főterén, az 1900-as évek elején. Lelőhely: Rhédey-kastély – Bodor Péter emlékszoja, Erdőszentgyörgy, ltsz. n. Digitális reprodukció: Nagy Zsolt, 2020.

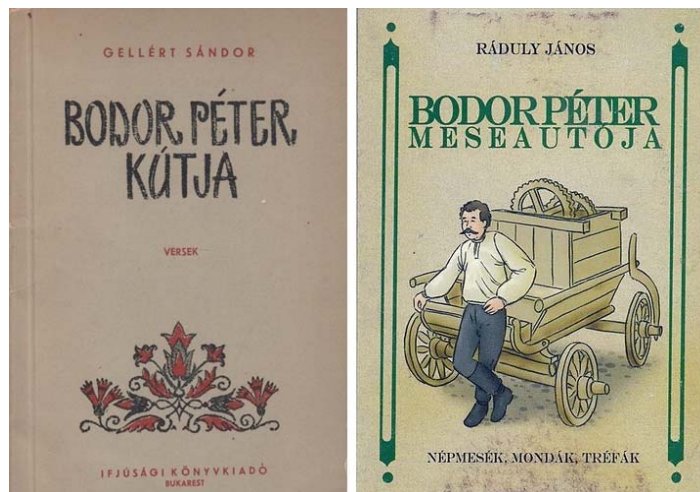
2–3. kép. Bodor Péter zenélő kútjának 1935–1936-ban rekonstruált másolata a budapesti Margit-szigeten (a kupola tetején Neptun-szoborral), valamint a kútra felhelyezett márványtábla („E kút hű mása / Bodor Péter székely ezermester / 1820–22-ben Marosvásárhelyt épített és / 1911-ben lebontott kútjának. / Újraépítette a Főv[árosi]. Közmunkák Tanácsa 1935–36. / Rekonstruálták Páll Andor és Jankó Gyula / Tatarozta és helyreállította a Városi Tanács 1954. / Fővárosi Önkormányzat 1997. / Tarlós István főpolgármestere alatt / 2014-ben teljesen felújították.”) Fotók: Nagy Zsolt, 2022.

4–7. kép. Pál-Antal Sándor történész monográfiájának (Pál-Antal 2015), Jókai Mór fantáziaregényének (Jókai 1872–1874, 1981) és Gergelyffy filléres füzetként forgalmazott ponyvájának (Gergelyffy 1941) címlapjai.

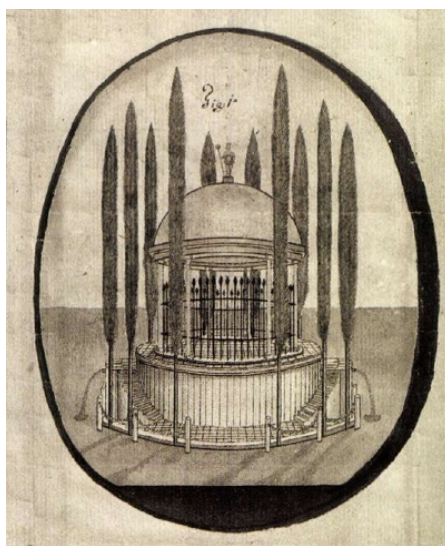
8–11. kép. Bodor Péter életét feldolgozó regények régi és új kiadásainak (Szöcs 1969, 2013; Dávid 1969, 2015) címlapjai.

12–13. kép. Gellért Sándor *Bodor Péter kútja* című verseskötetének (Gellért 1955) és Ráduly János 2006-os népmese-, monda- és tréfagyűjteményének (Ráduly 2006) címlapjai.

14. kép. A Bodor Péter által készített egykori grotta (sírbarlang) homokkőbe faragott maradványai Kerlésen: baloldalt egy ülve ábrázolt szárnyas alak, kezében homokórával és kaszával; jobboldalt csokorba fogott eszközök (gereblye, ásó, kapa stb.); a bejárat fölött „Kész[ült] 1818 G[róf] B[ethlen] L[ajos]” felirat és egy ágon ülő bagoly.
Fotó: Nagy Zsolt, 2021.

15. kép. A marosvásárhelyi zenélő kút távlati rajza a fekete nyárfák jelölésével (részlet, 1881 k.). Utolsó ismert lelőhelye, az intézmény megszűntéig: Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest, F 77140N (Sisa szerk. 2013: 106).

16–17. kép. Bodor Péter ú. mulatókertje Mikolai Tóth István marosvásárhelyi látképén (részlet, 1820-as évek). A metszeten a fasor, a csigafedélű filagória és az ágyásokban művelt kert jól kivehető. Lelőhely: Teleki-Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely, ltsz. 601214.

18. kép. Oszlopok által tartott pergola Teleki Domokos gerneszegi kastélykertjében az 1910-es évek körül. Feltehetően hasonló rendeltetést számhattak a lebontott és megvásárolt Bodor-kút 6 tartóoszlopjának is e kertben. Nagy Zsolt gyűjtése, 2020 (jelenleg gróf Teleki Kálmán magántulajdonában).

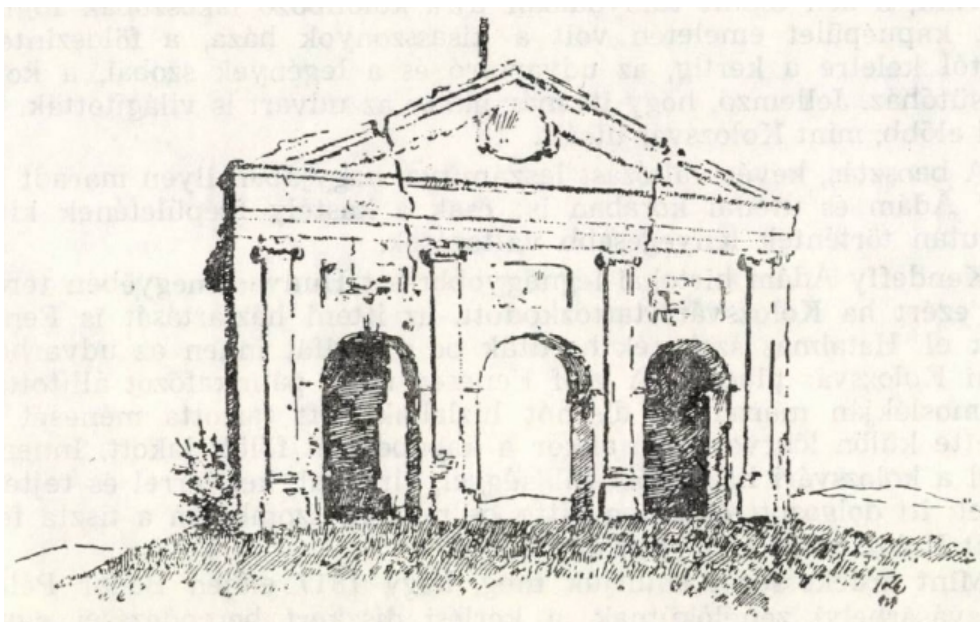
19. kép. A lebontott marosvásárhelyi Bodor-féle zenélő kút vaskorlátjának egy megmaradt eleme a Teleki-kastély kertjében, a díszónál, Gernyeszegen. Fotó: Nagy Zsolt, 2020.

20. kép. A Gloriette-dombon elhelyezett Neptun-kút Schönbrunnban. Fotó: Nagy Zsolt, 2022.

21. kép. A Gloriette-dombon álló kilátóépítmény Schönbrunnban. Fotó: Nagy Zsolt, 2022.

22. kép. A feltehetően Bodor Péter által épített, sírhelyet is jelölő Csicsal-hegyi, magyarfenesi gloriett (Kelemen 1982: 229).

23. kép. A később kriptaként is funkcionáló gloriette maradványai a Rhédey-kastéllyal szemközt lévő domb tetején, Bodor Péter szülőhelyén, Erdőszentgyörgyön. Fotó: Nagy Zsolt, 2020.

24–26. kép. Bodor Péterről elnevezett utca (előbb 1941-től Bodor Péter sor, majd 1943-tól șirul Bodor Péter, 2021 novemberétől Bodor Péter utca / strada Bodor Péter) Marosvásárhelyen. Fotók: Nagy Zsolt, 2023.

27–28. kép. Bodor Péterről elnevezett utca (Bodor utca) Budapest XIII. kerületében, a Vizafogó városrészben. Fotók: Nagy Zsolt, 2022.

29. kép. Turistáknak szóló, a marosvásárhelyi Bodor-féle egykori zenélő kutat bemutató, kétnyelvű (magyar–angol) információs tábla Budapesten, a Margit-szigeten. Fotó: Nagy Zsolt, 2022.

30. kép. Az erdőszentgyörgyi Bodor Péter Művelődési Egyesület logója a zenélő kúttal.

31. kép. Az erdőszentgyörgyi Bodor Péter emlékszoba megnyitása, előtérben a Bodor-kút zenélő makettjével.
Fotó: Gligor Róbert László, 2018. Forrás: <https://www.e-nepujasag.ro/articles/bodor-peter-emlekszobat-nyitottak-erdoszentgyoergyoen>. Utolsó megtekintés ideje: 2023. január 2.

32. kép. Bodor Péter zenélő kútjának kicsinyített mása Székelyudvarhelyen, a Mini Erdély Parkban. Fotó: Nagy Zsolt, 2021.

Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Néprajztudományi Intézet
1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.
nagy.zsolt@abtk.hu